

ННОВІ ТЕХНОЛОГІ НАВЧАННЯ

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ
ЗБІРНИК**

Спеціальний випуск

Київ 2010

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ, ЯК ФАКТОР ЇХНЬОЇ УСПІШНОСТІ

Успішність в університеті визначається кількома факторами і детермінантами: як зовнішніми, так і внутрішніми.

До зовнішніх можна віднести: стан організації навчально-виховного процесу в університеті; рівень професійної, педагогічної і психологічної підготовки викладачів; дидактичні і психологічні закономірності навчально-професійної діяльності студентів; якість шкільної підготовки, матеріально-побутові умови життя студента, ступінь допомоги підтримки батьків та інше.

До внутрішніх умов відносяться: стан здоров'я студента, рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей; особливості пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення тощо), готовність студента до навчання, свідомий чи помиротисний вибір професії, здатність вчитися самостійно, контролювати й оцінювати себе, вміння сформулювати збалансований режим роботи й відпочинку, особливості адаптації, самооцінка та «Я» - концепція студента та інші.

За дослідженнями багатьох фахівців детермінантами успішності у студентському віці є внутрішні, особистісні якості молодого людини. Р. Бер-не дослідив, що між успішністю та уявленнями студента про свої навчальні здібності існує уявний зв'язок, який зберігається навіть у тому випадку, коли робиться поправка на показники інтелекту [2]. Низька самооцінка, невпевненість у собі заважають студенту проявити себе у навчально-професійній діяльності.

Не сформованість прийомів мислення, лінощі, невміння вчитися чи неорганізованість та інші якості негативно призводять до значних прогалин у знаннях та як наслідок до неуспішності та навіть до відсіву з університету. Студентський вік - це доленосний період в житті людини, центральний стан у розвитку важливих якостей особистості:

- 1) Формування професійних, світоглядних і громадянських якостей майбутнього фахівця;
- 2) Розвитку професійних здібностей, системного професійного мислення;
- 3) Становлення інтелекту і стабілізації рис інтелекту;
- 4) Відбувається перетворення мотивації та всієї системи ціннісних орієнтацій;
- 5) Інтенсивно формуються соціальні цінності у зв'язку з професіоналізацією (Б.Г. Ананьєв).

У цей час відбувається активне формування індивідуального стилю діяльності (Є.А. Клімов), молода людина набуває зрілості: соматичної, статевої, психологічної та особистісної.

П. Я Гальперін дає таку характеристику зрілості: «Зрілість - це здатність самостійно враховувати межі своїх можливостей, у середині яких людина діє вільно, тобто відповідно до психологічної оптимальності». [1, с.51].

Вище названі якості є типовими, загальними розвитку студента, однак вчені виділяють також специфічні тендерні особливості розвитку молодої людини, яка навчається. Зрозуміло, що студент - не є нейтральною особою, а є конкретним хлопцем/чоловіком або конкретною дівчиною/жінкою, які мають свої відмінності. Сучасне розуміння жінок і чоловіків включає у себе не лише поняття про стать (як біологічний феномен), але також поняття гендеру як спеціально-психологічної статі людини. Гендер визначається двома детермінантами: соціальною (сукупністю соціальних очікувань щодо тендерних ролей, норм і стереотипів) та особистісною (уявлення людини про те ким вона є).

Проаналізуємо деякі, найбільш суттєві, впливові гендерні особливості розвитку студентів.

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ.

За дослідженнями вчених Д.В. Колесова і Н.Б. Сальверова мотивація студенток більш зовнішньо організована; вона легше формується під тиском ззовні. Дівчині часто достатньо усвідомлення того, що вона діє відповідно до вимог викладача. При цьому важливо, щоб педагог довів значення і сенс діяльності для отримання бажаного результату у навчанні. У дівчат домінує мотив - уникнення невдач. У них вища потреба у досягненні результату навчання (отримати високий рейтинг, оцінку, диплом). За даними Є.С. Чу-гунової студентки частіше за хлопців/чоловіків студентів обирають фах за порадою рідних та знайомих, отже обрана професійна діяльність виглядає менш привабливо ніж для студентів чоловічої статі.

Мотивація хлопців/чоловіків у студентському віці більш внутрішньо організована, вона витікає із розуміння особистісної значущості того, що потрібно зробити (Навіщо це мені?). Якщо студент відповіді для себе не знаходить, то як би викладач його не переконував, активності не виявляє.

Домінуючий мотив для студента чоловічої статі - мотив успіху у професійній діяльності. У чоловіків вище потреба вдосконалення і змагання ніж у дівчат - студенток [1]. Як ці особливості впливають на успішність студентів? Наприклад, якщо викладач не достатньо акцентує увагу студента хлопця/чоловіка на практичному значенні бар'єр надто високої «ціни» активності або активізується звичка йти «шляхом найменшого опору», що знижує успішність студента. Особливо цей факт спостерігається при викладанні непрофільних дисциплін в університеті. Студентки більш успішні, коли педагог виставляє чіткі об'єктивні доступні вимоги, критерії позитивного результату на початку вивчення курсу і систематично, послідовно їх дотримуються. Вчасно перевіряє виконання завданню складні, незрозумілі - пояснює сам і дає схвальну моральну оцінку разом із дидактичним оцінюванням, яке обґрунтовується і виставляється у журнал. У протилежному випадку виникають бар'єри «невизначення результату» ті «навченої безпорадності», які блокують активність студенток і їхню успішність.

Дослідження фахівців виявили, що чоловіки-студенти більш тягнуться до діяльності пов'язані з пошуком нового нестандартного з елементами ризику, яка має високу «ціну» для успіху.

Студентки - до професійної діяльності з гарантованим позитивним результатом, без ризику і штурму. Отже, наприклад, при розробці модуля і визначенні елементів рейтингової оцінки викладач може побудувати розширену структуру рейтингової оцінки, яка крім базових завдань на засвоєння курсу (сума оцінок за які дорівнює необхідному рейтингу для отримання результату, заміну або екзаменаційної оцінки) містила б додаткові завдання з «*» більш творчого характеру, нестандартного характеру підвищеної складності, професійно-зорієнтовані. Зрозуміло, що вони повинні оцінюватись високим рейтингом. Це спонукає студентів-чоловіків до активного навчання, розвитку творчих здібностей. При вивченні дисципліни «Основи психології» ніби-то більш дівчачої за думкою студентів деяких студентів-чоловіків, проведення ділової гри «Працевлаштування» чи побудови «Життєвої перспективи», складання власного потенціалу конкурентоздатності тощо, більш зацікавленими та активними традиційно є чоловіки.

Більшість студенток систематично набирають бали за традиційні завдання, наполегливо прямуючи до запланованого результату, уникаючи нестандартних форм роботи.

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ У ПІЗНАВАЛЬНІЙ СФЕРІ.

Увага

Студентки мають вищі обсяг, щільність і вибірковість уваги. При виконанні завдань орієнтуються на швидкість виконання, а чоловіки на точність. Отже, останнім потрібно більше часу для самостійної роботи. Жінки більш уважніші до деталей, чоловіки більш схильні приймати об'єкт більш в цілому. (ЛМ.Фоменко)

Пам'ять

Чоловіки краще запам'ятовують цифри, жінки - слова. Короткочасна, оперативна пам'ять краща у чоловіків. Довготривала - у дівчат, за умови, що є установка на час запам'ятовування. Мабуть, більшість викладачів звертала увагу, що студенти чоловічої статі частіше вступають у дискусію з лектором, ніби «хапаючи» інформацію нальоту і у той час на семінарах, які вимагають спеціального запам'ятовування блоку інформації, вони гірше підготовлені. Ілюзія, що «Я все запам'ятав з лекції» і відсутність конкретних творчих, проблемних завдань для самостійної роботи заважає успішній підготовці студента до семінару.

Сприйняття

Студентки сприймають вербальну (словесну) інформацію, краще розшифровують емоції оточуючих, чутливіші до невербальної поведінки. У них вищий поріг сприйняття шуму. Жіноча аудиторія тихіша ніж чоловіча. Студентки більш точно сприймають явища дійсності, більш спостережливі. Переважають студенток у просторовій і часовій орієнтації, у сприйнятті математичних символів і співвідношень, а також технічної інформації.

(В.Ф. Коновалов, Н.А. Отмахова)

Мислення та інтелект

У студентів більш розвивається образне абстрактне, критичне мислення і невербальна креативність. У студенток краще вербальне мислення (А.А. Канатова), вищою є загальна понятливість, узагальненість мислення, логічність практичного мислення.

(М.М.Гарифуліна, Е.Р.Пеетс)

Чоловіки краще розв'язують нові інтелектуальні і сенсорні завдання, однак при тренуванні і стереотипізації тендерні відмінності зникають. У той же час інтелектуальна і сенсорна активність жінок більше піддається змінам при тренуванні і навчанні. У результаті діяльності, яка вимагає розвитку стереотипних професійних навичків, кращих результатів досягають жінки.

(В.П.Багрунов)

Викликають інтерес результати дослідження впливу здобуття вищої освіти на розвиток інтелекту дівчат і хлопців. А.С. Пашкова встановила, що протягом усіх років навчання дівчата і хлопці відрізняються за рівнем інтелектуального розвитку. Але якщо на один курс показники загального інтелекту вищі у хлопців (на 2 умовні одиниці), то до п'ятого курсу дівчата не тільки наздоганяють їх, а й добираються вищого показника загального інтелекту (на 1 умовну одиницю).

САМООЦІНКА. ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ

Самооцінка студенток більш залежна від ставлення та оцінки оточуючих ніж самооцінка студентів-чоловіків. Жінки взагалі найбільш чутливі до міжособистісних взаємин. Позитивна або негативна оцінка - основні результати діяльності жінок.

Позитивне безумовне ставлення викладача до особистості студенток, незалежно від її успішності, сильний фактор активізатор її навчальної діяльності. Чоловіки взагалі орієнтовані на ділові відносини, успіх у практичній діяльності. Вони більш задоволені своєю зовнішністю ніж студентки. Чоловіки люблять коли їх схвалюють за роботу. Якщо вони самі впевнені, що виконали її якісно. Однак вони будуть також задоволені, якщо вірять, що отримали хороші результати, хоча інші не визнали їхню роботу. Вимогливість. Принциповість і об'єктивність спонукає студентів краще до навчання, ніж поблажливість, загравання і не послідовність у вимогах і оцінюванні. Важливо при цьому уникати «дидактичного централізму», коли за оцінками та успішністю студента викладач не бачить особистість, можливі індивідуальні проблеми, критичні зауваження треба висловлювати стосовно вчинків, їх результатів, але не зачіпати особистість студента, не принижувати почуття його власної гідності.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ.

Фахівці вважають, що основні основні відмінності визначаються тим, куди спрямований творчий імідж жінки і чоловіка. Самореалізація чоловіків здійснюється через перебудову зовнішнього світу і пошуку у ньому сенсу свого існування, свого призначення, служінні об'єкту своєї любові. Виділяють

чоловічий-інструментальний (орієнтований на задачу) стиль діяльності і жіночий-експресивний стиль (орієнтований на спілкування). Чоловіки легше сприймають новації, а жінки схильні до традицій. Чоловіки швидше вирішують проблему в цілому, жінки уважніші до деталей. Жінки відрізняються більш високим почуттям відповідальності й дисциплінованістю, стратегія їхньої ділової поведінки відрізняється меншою амбіційністю й непередбачуваністю. У чоловіків раціональність і простота - головні критерії правильності рішення, у жінок - позитивні людські стосунки. Чоловіки ігнорують постійну напруженість діяльності, жінки не можуть працювати без особистого ставлення до предмета діяльності і своїх партнерів. Для чоловіка результат важливіший за процес, для жінки - навпаки. Чоловіки при рішенні будь-якої проблеми прагнуть скорочувати проміжні ланки, для жінок характерне опрацювання деталей, послідовна робота. Жінки розраховують на себе, а чоловіки на команду, хоча в реальності жінки - схильні радити і спілкуватися, а чоловіки більш схильні до авторитарних способів прийняття рішень. Жінки обережніші за чоловіків, вони не люблять ризикувати. Жінкам простіше підкорятися чужому авторитету і вони схильні вважати, що інтереси інших важливіші, ніж свої власні. Жінки не здатні розділяти своє професійне і особисте життя в емоційному плані. І щаслива й нещасна жінка працює гірше, у той час як щасливий або нещасний чоловік здатний відключатись на роботі від особистих проблем, а в приватному житті забути про роботу. 90% чоловіків вважають найважливішим у житті роботу.

Формування гендерного стилю діяльності спілкування і поведінки, розвиток гендерної самосвідомості результатом процесу самовизначення особистості студента (особистісного, суб'єктивного, професійного та інших). І набуття тендерної ідентичності Гендерна.

Ідентичність - це переживання людини своєї відповідності гендерним ролям. Людина може мати певну чітко визначену статеву ідентичність і водночас мати труднощі з гендерною ідентичністю, переживати невідповідність гендерним ролям і стереотипам, відчувати нереалізованість себе як чоловіка чи жінки, невідповідність жіночій чи чоловічій поведінці [6], це складний і неоднозначний процес. Сьогодні ми все частіше спостерігаємо за появою «сильних» (мускульних) жінок і слабких (фемінінних) чоловіків. Багато ділових людей, успішних студентів і підприємців мають андрогенний тип особистості. Мускульність - це система властивостей особливості, які традиційно вважаються жіночними. Андрогінність - система інтегрованих жіночих та чоловічих якостей особистості. Ще у часи Платона існувала легенда о людях- андрогінах, які поєднували ознаки обох статей. (учень З.Фрейда)

К. Юнг писав про психологічну бісексуальність людини: відтворення жіночого початку у чоловічому несвідомому («аніма») та чоловічого початку у жіночому несвідомому («анімус»). Вчений О. Вейнінгер теж досліджує бісексуальність людини, зробив висновок, що у досвіді життя не має жінки або чоловіка. Існує тільки жіноче (фемінінне) і чоловіче (маскумінне). Отже, проведений автором аналіз гендерних особливостей студентів більш коректно розуміти як аналіз проявів маскумінності жінок або чоловіків і діяльність студентів обох статей. Гендерні особливості кожної людини (і жінок і чоловіків) є співвідношенням маскумінності і фемінінності, їх гармонійне поєднання дає андрогінний тип особистості. Для діагностики психологічної статі людини

пропонуємо методику С. Бем «Москулінність - фемінінність» (А.А.Реан. Психология изучения личности.-СПб.,1999).

Інструкція. На кожні твердження потрібно відповісти «так» чи «ні» (самому досліджуваному або людині, яка добре його знає).

1. Впевнені в собі	5. Життєрадісний
2. Поступливі	6. Впертий
3. Здатні допомогти	7. Незалежний
4. Вміє відстоювати свої погляди	8. Сором'язливий
9. Сумлінний	35. Вміє втішати
10. Атлетичний	36. Чистолюбивий
11. Ніжний	37. Владний
12. Артистичний	38. Має тихий голос
13. Наполегливий	39. Привабливий
14. Полюбляє лестощі	40. Мужній
15. Удачливий	41. Сердечний
16. Сильна особистість	42. Презентабельний
17. Відданий	43. Має власну позицію
18. Непередбачуваний	44. М'який
19. Сильний	45. Дружелюбний
20. Жіноча	46. Агресивний
21. Надійний	47. Довірливий
22. Аналітичний	48. Мало результативний
23. Вміє співчувати	49. Вміє вести за собою
24. Ревнивий	50. Інфантильний
25. Здатний до лідерства	51. Адаптований
26. Турбується про людей	52. Індивідуаліст
27. Правдивий	53. Не любить сваритися
28. Схильний до ризику	54. Не послідовний
29. Розуміє інших	55. Прагне змагатись
30. Залежний	56. Любить дітей
31. Швидко приймає рішення	57. Тактовний
32. Вміє співчувати	58. Амбіційний
33. Щирий	59. Спокійний
34. Самодостатній	60. Традиційний

Ключ до відповідей:

1. Маскулінність (так): 1,4,7,10,13,16,19,22,25,28,31, 34,37,40 ,43 ,46,49, 52,55, 58.

2. Фемінінність (так): 2,5,8,11,14,17,20,23 ,26, 29,32,35,38,41,44,47, 50, 53, 56, 59.

За кожне спів падання із ключем нараховується 1 бал. Визначається індекс IS за суммою балів за фемінінність - F і суммою балів за маскулінність M, так:

$$IS = (F-M)*2,322$$

Висновок:

-1 < IS < +1 визначає андрогенний тип особистості

IS < -1 маскулінний тип

IS > +1 фемінінний тип

IS < -2,025 домінуюча маскулінність

IS > +2,025 домінуюча фемінінність

ЛІТЕРАТУРА

1) Л.Г Подоляк, В.І. Юрченко. Психологія вищої школи. Навч. посібн.- К., Філ-студія, 2006 - 320 с.

2) Р. Бернс. Развитие «Я - концепции» и воспитание: Пер. с англ.- М.: Прогресс, 1986.-434 с.

3) Е.П. Ильин. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины.- С.- П., Питер, 2002 - 544с.

4) І.В. Нікітіна. Розвиток особистості. Текст лекцій.- К. НУХТ, 2005.- 31 с.

5) І.В. Нікітіна. Суб'єктне самовизначення молоді людини в період повноліття.- К., КНТ, 2008 - 192 с.

6) Основи теорії гендеру. Навч. посібник.- К., «К.І.С.», 2004 - 536 с.